

Ženski Pokret

Organ Alijanse ženskih pokreta u Kraljevini Jugoslaviji

Vlasnik za A.Ž.P.
Milica Dedijer, Beograd Čika Ljubina 9.
 Urednici:
Alojzija Stebi, Beograd Mletačka ul. 8.
 Telefon 26-153. — **Darinka Stojanović**,
 Beograd, Njegoševa 23. Telefon 25-131.

BEOGRAD
Mart 1933
 God. XIV Broj 3

Administracija:
 Knez Mihailova ulica broj 46-I Beograd.
 Broj poštanskog čekovnog računa 53-191.
 Izlazi svakog 15 u mesecu. Pretplata za
 godinu: Din. 36— za Jugoslaviju; Din.
 50— za inostranstvo ili 15.— franaka.

S A D R Ź A J :

Članci :

	Strana
Projekat zakona za borbu protiv polnih bolesti	34
Godišnja skupština Ženskog pokreta u Sarajevu	36
O ratu	39
Post scriptum S. A. M.	41
Nekoliko opažanja o feminističkoj ideologiji Žen- skog pokreta Dr. Julka Chlapec - Djordjević	44

Beleške :

Radi naših članica	47
Dečja nedelja	48

„Jedino karakter i prirodno dostojanstvo javnog radenika određuje značenje i cenu ideja i principa njegovih”.

Aleksa Konstantinov

Пројекат Закона за борбу против полних болести

Један од главних захтева феминистичког покрета је један морал за оба пола. Не-правилно схватање сексуалног морала, које углавном базира на прохитима мушкога пола, имало је за последицу да од настаријих времена, па све до данашњих дана, одржи проституцију, а што је најстрашније, да је чак и законом регулише. Законом регулисана проституција једно је од највећих ругла данашњег друштва, рушење човековог достојанства и извор најгрубље експлоатације жене. Стога је феминистички покрет у целој свету спроводио енергичну борбу против регламентације проституције, те друштвене установе, која је увек служила као најповољније средство трговини женама и децом.

У органској вези са проституцијом и регламентацијом проституције, стоји борба против полних болести. Док су присталице регламентације проституције истicali да је регламентација једно средство за борбу против полних болести, докле су противници регламентације са најјачим аргументима истicali супротну тезу, т. ј. да је регламентација баш узрок њиховом ширењу. Данас су већ у великој мањини међу лекарским стручњацима они, који још траже регламентацију као средство за борбу против полних болести и тако је отпао један аргуменат за једну страшну званичну установу, за срамоту, која се под окриљем закона одржавала у цивилизованим земљама, а због које су средњевековне патње и понижења имале да поднесу жене. Државе, једна за другом укидају регламентацију проституције, и уводе друге, стварне мере, медицинске и социјалне, за лечење полних болести и за отклањање овога вековног социјалног зла.

Овим дана и код нас поднет је Народној скупштини закон за борбу против полних болести који прелвића укидање регламентације проституције и у нашој земљи. (Нацрт закона доносимо у целости после овога чланка.)

Југословенски женски савез је већ одржао састанак жена у Женском клубу у Београду 3 т. м. и на томе састанку се дискутовало о новоме законском пројекту. Манифестовало се опште задовољство наших жена због доношења овога закона, и примљени су још неки захтеви ради допуне законскога

пројекта. Нарочита делегација жена предаће ове захтеве Народној скупштини, а Југословенски женски савез је тражио од свих учлањених организација, да телеграмима траже од Народне скупштине, да се овај закон прими. Резолуција, која је на томе састанку донета на предлог Женског покрета, гласи:

Резолуција

„Југословенски женски савез поздравља са задовољством одлуку владе, да нарочитим законом регулише борбу за сузбијање венеричних болести и да укине регламентацију проституције код нас у земљи. Југословенски женски савез апелује у име 450 друштава из целе земље, организованих у Југословенски женски савез на Народној скупштину и Сенат да овај закон приме.

Југословенски женски савез жели да овом приликом скрене пажњу скупштинском одбору за проучавање нацрта закона о сузбијању полних болести на следеће примедбе, сматрајући да би било од велике користи ако би се њима законски предлог могао допунити.

1) Неопходно је потребно у закону нагласити, да је сваки службодавац дужан скренути своје службенику пажњу на §§ 3 и 2 свога закона и на последике, ако се не придржава поменутих одредаба

2) Да се најстрожије казне по овоме закону лица, која својим понашањем изазивају на блуд, врбују или заводе једно или више лица, без обзира на пол, било са њиховим пристанком или не, ради задовољавања личних прохтева, или у циљу тајних страсти. Ако су лица, која се на блуд заводе малолетна, казна да се поштрава.

3) Исто тако упућивање на неморал и кварење омладине, ма којим средствима то било. Ако се ово чини филмовима, сликама, књигама и другим публикацијама, казна да се поштри. Исто тако да се казни и лице, које другом иде на руку ради проституисања, било непосредно или посредно, т.ј. преко анонса и томе слично, такође да се најстрожије казни.

4) § 13 законског пројекта предвиђа једну одлучну одредбу, ради заштите малолетника женскога пола, а Југословенски женски савез сматра за неопходно потребно, да

се ова одредба допуни тиме, што ће се односити на малолетну децу оба пола.

5) Изјављујући нарочито задовољство за доношење одредбе о обавезном прегледу супружника пре ступања у брак, Југословенски женски савез сматра за потребно да овде напомене само још то, да се у § 9 законског пројекта нагласи, да се та лекарска уверења имају бесплатно издавати.

6) Да би се овај закон могао ефикасно спровести у живот, Југословенски женски савез сматра да је неопходно потребно предвидети увођење специјалне социјалне женске полиције, нарочито с обзиром на морално угрожену омладину и на сузбијање тајне проституције.

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА О СУЗБИЈАЊУ ПОЛНИХ БОЛЕСТИ

§ 1. Полне болести, у смислу овога Закона су: сифилис, гонококсична инфекција и меки шанкр у свима облицима и без обзира на коме делу тела се налази локализација обољења.

§ 2. Свако лице оболело од полне болести мора одмах да се лечи.

§ 3. Свако лице које оболи или посумња да је оболело од које полне болести, има право на бесплатан преглед и бесплатно лечење:

а) у свим државним и самоуправним санитетским установама (болницама, универзитетским клиникама, амбулантама и т. сл.); и

б) код средских и општинских лекара.

§ 4. Сваки лекар, који лечи болесника од полних болести, обавезан је:

1) да обавести болесника о преношљивости његове заразне болести, о његовом обавезном лечењу и о законској одговорности ако кога зарази; да одврати болесника од ступања у брак, ако се пред истим налази, до потпуног излечења; да болеснику преда штампано Упутство, које издаје Министарство социјалне политике и народног здравља;

2) да се код болесника обавести о извору заразе и да то достави надлежним властима, ради проверавања и предузимања потребних мера;

3) да дискретно води евиденцију болесника које лечи и да на захтев надлежне власти даје потребне податке; и

4) да опомене болесника, ако би лечење прекинуо, или ако неуредно долази на лечење.

Ако болесник и после опомене не продужи лечење или не поднесе доказ, да се лечи код другог лекара или установе поменуте у § 3 овога Закона, лекар је дужан да о томе учини писмену доставу надлежној власти.

§ 5. Лице, које лекару да лажно обавештење о извору заразе (§ 4), казниће се према одредбама овога Закона.

§ 6. Ако постоји опасност да заражено лице својим начином живота или небрижљивошћу у лечењу може своју болест да пренесе на околину, или на лица са којима долази у додир, надлежна власт ће, на основу лекарског мишљења, такво лице сместити у јавну болницу на лечење дотле, док не престане бити опасан за друге. Ово смештање треба вршити са што већом дискрецијом.

§ 7. Министарство социјалне политике и народног здравља предузима:

1) У вези са надлежним грађанским и војним властима све мере, да се широком пропагандом обавештавају најшире масе становништва, омладина, школска младеж и војска о опасностима од полних болести. Омладину ће, почев од њене 16 године старости, стручна лица на погодан начин обавештавати о полном животу, озбиљности и несрећама, које могу да проузрокују полне болести. За ову пропаганду користиће сва средства, као: предавања, позоришта, филм, публикације, слике, летци итд. Шефови и лекари амбуланторија за кожне и венеричне болести обавезни су да у овоме правцу покажу нарочиту делатност; и

2) отварање нових амбуланторија за кожне и венеричне болести.

Шефови амбуланторија за кожне и венеричне болести старају се за отварање и одржавање Профилактичне станице при амбуланторијама.

§ 8. Држање јавних кућа ће кажњиво дело из § 281 Кривичног законика.

§ 9. Лице које ступа у брак мора за венчање поднети надлежној власти уверење издато од државног или самоуправног лекара из кога ће се видети да не болује ни од једне болести наведене у § 1 овога Закона.

Ако верски претставник, или претставник надлежне грађанске власти не буде добио оваква уверења од лица која желе да ступе у брак, па их ипак венча, казниће се по одредби § 399 став 1 Кривичног законика.

§ 10. Забрањује се лечење полне болести без личног прегледа болесника, према писму или поруци, или слањем лекова.

Забрањује се свако рекламирање лекова за лечење полних болести, било да се врши усмено или путем штампе, објава, летака и т. сл.

§ 11. Лице, које несавесношћу, било полним сношајем или ма на који други начин пренесе полну болест на друго лице; лице које узме здраву дојкињу у погледу сифилиса код детета које болује од сифилиса; жена која болује од сифилиса а прими се за дојкињу код детета, које ову болест нема, — казниће се по одредбама Кривичног законика.

§ 12. Министарство социјалне политике и народног здравља испитиваће социјалне узроке, који стварају и подржавају тајну проституцију, а у ци-

lju da se preduzmu potrebne mere, koje ће се одредити специјалном Уредбом.

Министарство социјалне политике и народног здравља ће у свима већим варошима основати домове за привремени смештај жена и девојака, које долазе у те вароши да траже зараду, као и оне које остану без зараде.

Министарство социјалне политике и народног здравља ће, у вези са другим државама и самоуправним властима и приватним организацијама а нарочито са женским удружењима, основати и одржавати специјалне установе, у којима ће се смештати: а) морално угрожена женска младеж; и б) женска лица кажњена због проституисања, — а у циљу, да би се оспособила за привређивање.

§ 13. Ако се утврди да прилике, у којима живи малолетник женскога пола, угрожавају његов морални развитак у средини у којој је, односно Краљ, банске управе, односно Управа града Београда, предузете потребне мере да надлежна власт за малолетнике одузме родитељу односно старатељу оџинску власт и малолетника смести или у коју другу породицу или у установу предвиђену у предњем параграфу.

§ 14. Лице које се огреши о прописе овога Закона казниће се, ако дело није кажњиво по про-

писима Кривичног законика, затвором до 6 месеца или новчаном казном до 5.000.

§ 15. Извиђање кривица по овом Закону вршиће се: било на пријаву приватних лица, ако је приватни интерес оштећен, било по претставци надлежног јавног или самоуправног органа, ако је јавни интерес оштећен.

§ 16. За извиђање и суђење кривица по овом Закону, надлежни су у првом степену срески судови по Закону о кривичном судском поступку.

§ 17. Све новчане казне изречене по овом Закону, или у вези истога по Кривичном законнику, иду у корист Фонда за отварање и издржавање установа предвиђених у §§ 12 и 13 овога Закона. Фондом рукује Министар социјалне политике и народног здравља и исти се налази на приплуду код Државне хипотекарне банке.

§ 18. Све полициске и административне мере које су до сада уређивале надзор над проституткама укидају се.

§ 19. Спровођење овога Закона поверава се Министарству социјалне политике и народног здравља.

§ 20. Овај Закон ступа у живот и добија обавезну снагу 30 дана после објаве у „Службеним новинама“, када престају да важе прописи који су му противни.

Godišnja skupština Ženskog pokreta u Sarajevu

19 februara t. g. održao je Ž. p. u Sarajevu pod predsjedništvom g.-de dr. Maše Živanović godišnju skupštinu, na kojoj je bio iznet sledeći izveštaj uprave:

Iz izveštaja ćete vidjeti da je rad bio iako skroman ipak prilično raznovrstan, ali nećete imati nikakovu pretstavu o tome, sa koliko je teškoća izveden.

Prva naša velika teškoća bila je u nedostatku radenica, druga — možda još sudbonosnija — u nedostatku materijalnih sredstava, zato i ovom prilikom pozivamo sve članice da savesno ispunjavaju svoje članske dužnosti propagiranjem naših feminističkih principa, a takođe i urednim plaćanjem članarine, (pošto je to jedino naše vrelo prihoda), a naročito da pristupi u odbor svaka koja hoće i može da pomogne sam rad odbora.

Naš rad u prošloj godini podelićemo u glavnom u dva dela: rad na selu i rad u samome gradu.

I. Rad na prosvjećivanju seoske žene.

Na predlog g. R. Grdića, referenta za seoske sokolske čete, Ž. p. je već u februaru 1932

pristupio organizovanju svoga rada za prosvjećivanje seoske žene. Jedan deo toga rada bio je u tome što su članovi Ž. p. izradili tekst za nekoliko brošura iz oblasti higijene:

Dr. Žildžić: O higijeni trudnoće i porođaja;

Dr. Stanković: O higijeni djeteta;

Dr. T. Živanović: O asanaciji sela, koje će štampati Sokolska župa o svome trošku i rasturiti ih u velikom broju po selima.

Drugi vrlo važan deo rada za selo sastojao se u tome, što je Ž. p. uz pomoć Sokolske župe organizovao za seoske sokolice tečaj, koji je trajao preko dva mjeseca, a na kome su svake nedelje do podne predavale članice Ž. p. o pitanjima iz oblasti higijene i domaćinstva.

1. predavanje održala je dr. M. Živanović. Ona je objasnila prisutnima veliku važnost pitanja o kojima će se u tečaju predavati, a ujedno upozorila ih na značaj žene za porodicu, društvo i državu.

2. i 3. predavanje održala je sa velikim uspehom dr. K. Stankovićeva: O njezi dojenčeta, malog i školskog djeteta. Tekst predavanja predat je Sokolskoj župi za brošuru.

4. predavanje g-de Marice Prica mnogo je oduševilo seoske sokolice, pošto im je g-da, predajući u samim prostorijama Tkaonice veza i vezionice pokazivala primerke raznih tehnika i uzoraka, kao i modernih stanova za tkanje i sl.

Na 5. predavanju govorila je dr. Staka Bokonjić: »O braku, trudnoći i porodaju«.

6. Vida Čubrilović: O domaćinstvu.

7. i 8. Emina Hamzić, sestra nudilja: »O u-potrebi ručne apoteke«.

Treći deo rada na selu sačinjava poseta sela pojedinih članica lekara. Tako je u novembru 1932 dr. Maša Živanović posetila četnu sokolica u Blažuju, te sakupljenim ženama, kojih je bilo oko 50, održala predavanje »O nezi dece« i posle toga darovala dvema mladim majkama po jednu kompletnu dečiju opremu, koje su članice same na mobama iz svojih sredstava izradile i koje su susretljivošću sarajevskih apotekara u-potpunjene potrebnim priborom (sapun, kaučuk, puder), na čemu im i ovim putem zahvaljujemo. Osim oprema podeljeno je i oko 100 letaka: »Saveti i uputi majkama«.

Početkom februara o. g. dr. Živanović posetila je sa još tri lekarke iz odbora (g-dama Kurtovića, Zildžić i Stanković) četnu sokolica na Stupu i održala predavanje: »O zaraznim bolestima« i »Njezi dece«, te takođe predala jednu potpunu opremu za dete. Sastavljen je program za čitav niz poseta, koje će učiniti lekarke iz odbora četama sokolica u sarajevskoj okolini.

Drugi deo našeg rada bilo je upoznavanje žene u gradu sa pojedinim feminističkim principima, kao i zaštita žene u svim pravcima.

Ženski pokret, smatrajući da je rad na pacifizmu jedna od njegovih najvećih i najbližih zadata, istupao je prilikom značajnijih međunarodnih pacifističkih manifestacija. Tako je povodom otvaranja svetske konferencije za razoružanje februara prošle godine, priredio veliku »Akademiju za mir«.

Na Akademiji su govorili: predsednica dr. Živanović: O značaju konferencije; Joka Šiljak: O stradanju dece Drinske banovine za vreme rata; dr. Jovan Kršić: Mir je snaga duše (po Spinozi); R. Manojlović: O međunarodnim konferencijama i razoružanju.

Akademija je imala ogroman moralni uspeh.

Drugi naš uspeh pacifistički bila je manifestacija omladine za mir, održana u zajednici sa Podmlatkom Crvenog krsta na dan mira 11 novembra 1932 u sali Crvenog krsta uz ogromno učešće školske omladine kao i ostalog građanstva.

O značaju dana mira govorila je naša članica g-da Rosa Šušić, a sav ostali program iz-

veli su sami učenici srednjih škola davši nekoliko dobrih referata: »Zašto omladina želi mir« i drugo.

Kao i predašnjih godina tako i ove članice su pisale u domaćim novinama o miru.

Na poziv Ženskog pododbora Gajreta održale su dr. M. Živanović predavanje: »Higijena djeteta« i Vida Čubrilović: »Kuća i žena«.

Ženski pokret, svestan da mu je zadaća da se bori protiv svih socijalnih zala, održao je u martu 1932 konferenciju sa diskusijom, na kojoj je dr. M. Živanović govorila: O potrebi ukidanja javnih kuća. Nakon iscrpne diskusije stvorena je rezolucija, koja je upućena Ministarstvu unutrašnjih dela, Ministarstvu socijalne politike i narodnog zdravlja i Banskoj upravi u Sarajevu, a u kojoj se traži ukidanje reglementirane prostitucije i donošenje antiveneričnog zakona.

Na poziv zagrebačkog Ženskog pokreta dr. Živanović je govorila u Zagrebu o temi: »Feminizam za zaštitu rase«.

Učestvovanje Ženskog pokreta u proslavi Majčinog dana naročito je zapaženo. Štampani su letci, za koje je tekst napisala članica g-da Joka Šiljak. U novinama pisale su o majci članice: dr. Kršić, Matuzov i Čubrilović.

Ženski pokret otvorio je izložbu istorijskog ručnog rada g-de Nevenke Steindel iz Ljubljane, kojom je prilikom ista održala prisutnim predavanje: »O značaju ženskog ručnog rada«.

U zajednici sa Kolom srpskih sestara priređen je sastanak sa dr. J. Silovićem, na kome se diskutovalo kako o prostituciji, tako i o opštim feminističkim pitanjima.

Ženski pokret znajući da kućna posluga kod nas spada u red najzapuštenijih i najnesvesnijih žena te želeći da im pomogne da obrazujuće se dodu do više svesti o svojoj ličnosti sazvala je u januaru o. g. predstavnike svih ženskih društava na konferenciju na kojoj je dr. S. Kršić referisala »O stručnom obrazovanju i organizaciji kućne posluge«. Posle opsežne diskusije sastavljen je pripremni odbor od predstavnica Ženskog pokreta i nekoliko ostalih ženskih društava kome su kasnije pristupili i predstavnici već postojećeg udruženja osoblja za kućnu poslugu. Na nekoliko sednica sporazumno je utvrđen nastavni plan za jedan četiri-mesečni tečaj za domaću poslugu. Rešeno je pitanje stana, ogreva i osvetljenja koje će besplatno ustupiti Radnički dom, a predate su molbe Gradskoj opštini da dozvoli da se praktična obuka vrši u njezinoj kuhinji i praonici u Berzi rađa kao i molba Radničkoj komori za novčanu pomoć. Ako ove dve molbe budu povoljno rešene, pristupiće se odmah upisu učenica u tečaj.

U januaru o. g. u listu Mouvement feministe, koji izlazi u Ženevi, izašao je apel feminističkim udruženjima, da se za Internacionalni institut za vaspitnu kinematografiju u Rimu poveđe anketa: »Mišljenje majkâ o uticaju filma na omladinu«. Ženski pokret ceneći važnost ovakove ankete sazvao je majke i pretstavnike svih škola na konferenciju, na kojoj je g-da Korač govorila o filmu kao posebnoj umjetnosti sa velikim značajem naročito u budućnosti, a potom upoznala prisutne sa anketom. Posle diskusije zaključeno je sledeće:

1. Da se zamoli filmsko preduzeće »Kinema« d. d., da jedno od sarajevskih kina odredi za popodnevne javtine pretstave za omladinu, te da u tim kinima daje filmove cenzurirane od jednog žirija sastavljenog od pretstavnikâ Ženskog pokreta i nastavnika škola. Odbor Ženskog pokreta bio je već pozvan da prisustvuje prikazivanju jednog filma, te su prisutni izjavili da se ne može da daje za omladinu.

2. Da na osnovi posmatranja jedne serije filmova davanih za omladinu, a koji ne odgovaraju svrsi, poradi i kod centrale za cenzuru filmova u Beogradu, da ta cenzura bude zaista rukovodena po pedagoškim (moralnim i socijalnim) i higijenskim principima.

3. Da se zamole redakcije svih sarajevskih listova da otštampaju upitnik Internacionalnog instituta za vaspitnu kinematografiju, sa apelom, da što veći broj majkâ na ta pitanja odgovori Ženskom pokretu.

4. Da se zamoli prosvetno odeljenje za dozvolu da profesori razdele školskoj omladini upitnike i preporučê da majke na njih odgovore.

Nadamo se da će nam ova akcija uspeti, te apeliramo na sve prisutne majke da odgovore na upitnike kao i da druge majke zainteresuju za anketu.

Za sledeću radnu godinu spremljen je ciklus predavanja »o zadrugarstvu«, te će prvo predavanje o zadrugarstvu uopće i razvoju zadrugarstva održati prof. Š. Bubić već narednih dana.

Na predlog odbornice g-de Gajić sastajale su se članice na mobama, na kojima su izradivale higijenske opreme za dojenčad. Delile su ih same odbornice prilikom poseta pojedinih sokolskih četa, mladim majkama na selu, sa ciljem da se pouče u pravilnom njegovanju djeteta. Na mobama su vođeni razgovori koji su imali svrhu, da se razbiju zablude mnogih naših žena o feminizmu. Istu svrhu imao je i sastanak članica i nečlanica u domu odbornice g-de Damić, na kome je dr. Živanović govorila o utjecaju Malvide Meisenburg na pacifizam Roman Rolanda. Intervenisano je kod Mesne zaštite dece da

se dvoje muslimanske dece, devojčica koja je prodavala cvjeće i dečak koji prodaje novine po noćnim lokalima zabavljajući jedan deo publike pevanjem uličnih pesama — upute na rad. Devojičica je odmah uposlena u tkaonici ćilima, a dečko poslan u školu u Reljevo. Međutim su se oboje već nakon nekoliko dana ponovo pojavili u noćnim lokalima. Ne upuštamo se u raspravljanje čijom krivicom, ističemo samo i ovom prilikom veliku potrebu ženske policije, koja da je postojala spasla bi možda ovo dvoje djece od potpune moralne propasti.

Na zahtjev mnogih članica da se ponovo traži pravo glasa za žene u samoupravama pisalo se svim Ženskim pokretima i tražilo da nam jave svoje mišljenje. Saglasili su se — da se odmah pristupi traženju prava glasa — pokreti u Skoplju i Varaždinu, dok su pokreti u Ljubljani i Beogradu odbili predlog sa motivacijom, da ne smatraju da je sada pogodno vreme da se ma šta preduzima u tom pogledu. Zagreb nije odgovorio.

Ženski pokret poveo je akciju za osnivanje povereništava u provinciji, ali bez ikakvog uspjeha. Od trideset osoba, kojima su upućena vrlo dokumentovana obrazloženja o potrebi organizovanja Ženskog pokreta odgovorile su samo dve i to negativno.

Ženski pokret je strogo osudio predlog Narodnog ženskog saveza iz Beograda da se iz fiskalnih razloga osnuju pri svim sportskim utakmicama kladionice, a takođe traženje monopola za igrače karte, jer te poslove smatra nedostojnima žene i sigurno je da bi žene od toga imale ogromnu moralnu štetu, pa ma kako veliki bio materijalni prihod koji bi taj posao donosio. O ovome pisala je u lokalnim novinama dr. Živanović, pa mislimo da smemo da tvrdimo da je sve javno mišljenje na našoj strani.

Na molbu sarajevskog udruženja krojačica traženo je od Alijanske ženskih pokreta da se zauzme za ravnopravnost žena zanatlija u zanatskim memorama, a takođe i da interveniše kod Ministra trgovine i industrije da se izmeni § 263 tač. 1 i 2 part. 30 novog zakona o radnjama, koji pravi razliku između muških i ženskih krojača naročito što se tiče roka stručnog obrazovanja koje je kod ženskih šegrtâ mnogo kraći nego kod muških i time stvara od njih slabije kvalifikovane radnike.

Kao pređašnjih tako je i ove godine o Sv. Savi Ženski pokret podelio dve nagrade od po 200 din. za najbolji rad učenica iz oblasti ženskog pitanja. U ženskoj gimnaziji nagrađen je rad Ružice Tabak: »Žena u narodnoj poeziji«, a

u Ženskoj učiteljskoj školi rad Marije Schmit: »Žena i muškarac kao vaspitači«.

Na osnovu dosadašnjih opažanja odbor je zaključio da u buduće sam predlaže teme za nagrade.

Odbor je osudio iznošenje nezrelih misli učenica ženske učiteljske škole u omladinskoj anketi jednog dnevnog lista, te je u tom smislu protestovao kod uprave te škole.

Za sve vreme rada stizalo je Ženskom pokretu vrlo mnogo molbi pojedinih žena za zaštitu. Bilo je tu najviše molbi otpuštenih žena iz državne službe, molbi da se interveniše kod nadležnih za dobivanje alimentacije itd. Svi slučajevi su prethodno ispitani, te je nakon toga intervenisano i to često sa uspehom. Povodom redukcije nekvalifikovanog osoblja u državnoj bolnici zatražili su intervenciju ne samo žene nego i muškarci.

Ženski pokret sudelovao je svojom moralnom i materijalnom potporom pri svim kulturnim akcijama u gradu. Bio je takode u uskoj vezi sa Alijansom ženskih pokreta i Narodnim ženskim savezom u Beogradu.

Na sastanku Alijanse u maju 1932 glavni predmet rasprave bio je memorandum Ženskog pokreta koji je podnet vladi povodom velikih redukcija činovništva, a u kome se daje izvestan nacrt za redukciju. Zagrebački ženski pokret odbio je i oštro napao memorandum, smatrajući da je cilj svake feminističke organizacije da svestrano štiti ženu po svaku cenu i da se redukcija može da vrši jedino na osnovu kvalifikacija

i stručne spreme, a nikako na osnovu spola. Mišljenje o memorandumu traženo je od svih pokreta tako kratko vreme pre nego će se predati vladi, da je naš pokret protestovao i tražio da se u buduće prilikom rešavanja važnih pitanja Alijanse dađe Pokretima duže vremena da ta pitanja prouče.

Obaveštavamo da je list **Ženski pokret**, organ Alijanse ženskih pokreta, snizio pretplatu sa 48 din. na 36 din., te pošto je to jedini feministički list kod nas, toplo ga kao i uvek svima odmah preporučujemo.

Od 15 decembra 1932 uzeli smo pod kiriju dve sobe u Domu Kola srpskih sestara uz cenu od 400 din. sa ogrevom i osvetljenjem.

Na koncu htjeli bismo da napomenemo da se žena nije možda nikada nalazila u težem položaju nego što se danas nalazi. U svem svetu digla se ogromna kampanja protiv rada žene (izvan kuće) tog najosnovnijeg prava svakog čoveka. Kod nas je taj pokret koji ide za tim da žene isključi iz zvanja naročito jak a borba je tim teža što moramo da računamo sa jednom konzervativnom sredinom, sa neosveštenosti samih naših žena, kao i sa bezbroj drugih predrasuda. Braniti se može žena jedino dobro organizovana, pa i sa ovoga mesta upućujemo svima prisutnim ženama poziv da što tešnje saraduju sa nama i pomažu nam pri provodenju našeg feminističkog programa, a takode da rade na tome da upoznaju sa tim programom i one žene koje ga ne znaju, i da ih privedu našim redovima.

O RATU

U februarском броју нашега листа објавили смо упитник, који је послао Интернационални социолошки конгрес у Женеви. На наш позив да одговоре поједини Ж. п. и поједине личности на постављена питања, примили смо следеће одговоре:

Женски pokret у Beogradu одговара само на питање да ли је могуће предвидети ратове. Одговори су негативни, т. ј. ратови се не могу предвидети из следећих разлога:

а) Ратови често, готово увек, зависе од личних, непредвидљивих одлука, јер они нису ствар размишљања и разума, него провокације и реакције на провокације.

в) и с) Из горњег разлога зависе од покрета маса, односно од колективне психозе.

д) Комплекс фактора који изазивају рат велики је, јер су многобројни узроци, управо читав низ је узрока, ближих и даљих,

који доводе до стања у колективној психи које се одређује за рат и прихвата га. Ти узроци су, знатним делом, с почетка готово невидљиви, и потцењују се.

е) променљивост расположења маса чини да се тешко може предвидети.

*

Женски pokret у Сарајеву одговара супротно, т. ј. да се ратови могу предвидети. Његова излагања су следећа:

2) Предвиђање ратова је могуће, јер узроци ратова нису никакве идеолошке, теоријске природе, него увек економско социјални. И као што је могуће после неродне године предвидети глад, тако је могуће из нездравих социјалних и економских односа закључити рат као последицу.

а) Наивност је теоријске социологије ве-

ровати у периоде мирољубивости и ратоборности.

б) Империјализми капиталистичке класе који воде главну реч у појединим државама веома често из класних својих интереса изазивају рат.

в) и г) Споменути капиталистички интереси су у највише случајева узроци ратова.

д) Привидне националне противности искоришћује ратоборна класа у моментима економске депресије и уметно подржава и раширује т. зв. ратно расположење у несвесним масама.

ђ) Нема таквих антагонизама међу народима који би могли изазвати рат, али ти антагонизми постоје између држава у којима главну реч има само једна класа. Зато има до сада најмање ратова између држава у којима је имала реч демократија.

е) Права демократија своди колективну ратоборност, ако се може о њој говорити на минимум.

ж) Промене економске структуре у смислу приближавања једне државе другој, приближавање народа с народом и класе са класом најбољи су лек против свих антагонизама.

з) Немачки »Drang nach Osten« и трговачки највелитет Енглеске и Немачке изазвале су највеће клање у историји света, светски рат, који се давно пре сарајевског атентата могао предвидети.

и) Ратне кризе ће уклонити једна радикална реформа економских односа у свима државама.

3) Превиђање није условно.

4) С обзиром на наше истакнуто становиште о узроцима рата није потребно одговарати на ову тачку.

5) Величине ратних ризика се могу утврдити у будућим ратовима. Већи материјални ризико претрпеће, природно, народи који имају шта да изгубе, народи са високом материјалном културом. У светском рату страдала је н. пр. релативно више Француска и Белгија, него Србија која је иначе имала највише људских жртава, којима је светски рат зауставио темпо културног и економског напредовања. Модерни рат који ће моћи за врло кратко време да уништи огромне стваралачке напоне цивилизације, штетиће природно више оне народе који су ту цивилизацију стварали. Цивилизовани народи теже надокнађују и људске жртве, јер је број порода код њих знатно мањи.

*

Г-ђа Анђелија Милићевић, учитељица у Новом Бечеју, послала нам је следећи одговор:

Сва постављена питања могла би се свести на два битна, основна питања:

1. Који су дубоки, главни узроци рата?
2. Који су услови трајног мира?

О главним узроцима и проузроковачима рата, дао је тачан исказ први енглески делегат у Лиги народа лорд Роберт Сесил назвавши их „Крвава интернационала“, подразумевајући под њом све ненародне, ратоборне мрачне силе.

Саглашавајући се у тој оцени са њим, сматрам да су ти ратни проузроковачи и ратне мрачне силе првенствено, ако не и једино извесно јако повлашћене друштвене класе, као и новчани краљеви и магнати тешке металургијске и ратне индустрије и њихови концерни и грустови, као: Круп, Стајнес, Хугенберг, и Ко у Немачкој; Шнајдер-Крезо и Ко у Француској; Шкода и Ко у Чешкој; Шерери и Детердинзи и разни Крупови у Енглеској, Америци и Јапану.

Ради што већих државних поруцибна ратног материјала уносе ови магнати и њихови концерни путем своје моћне штампе и безброј вештих агената, сумње и страх у народе и државе и стварају психолошку несигурност и опасност у појединим народима, које после ређају епидемично, шовинистичко ратничко расположење код свих народа. Последица овако разорног дејства јесте то да се појављују нездрави, шовинистички покрети, као фашизам, хитлеровштина, док најзад државно крмило не заузму шовинистичке ратоборне личности као што су Мусолини, Хитлер, Гембеш, Ванча Михајлов и њима слични.

Услови, пак трајног мира у свету јесу: 1 Ограничење неограничене моћи и 2 Стварање Паневропе.

Разорно деловање наведених тамних сила могло би се и требало би се у интересу цивилизације и добра свих народа, отклонити остварењем капиталног захтева Вудроа Вилсона, наиме: најстрожију забрану у целом свету сваке приватне производње оружја, док би државну производњу у свима државама требало ставити под интернационалну контролу. Ово капитално питање савремене цивилизације могле би лако решити, само ако би се искрено заложиле и велике светске државе: Енглеска, Француска, Америка и Јапан.

Још сигурнији услов трајног мира у Европи, а тиме и у свету, био би остварење чо-

вечанских целисходних замисли и плана највећег поборника светског мира Аристиди Бријана и свих прaviх пријатеља мира: стварање Паневропе, велике и искрене заједнице свих европских народа. У том великом федеративном савезу држава изгубиле би се и националне мањине и све наследне и привремене мржње међу народима.

На појединачно истављена питања анкете Интернационалног социолошког института, могла бих одговорити следеће:

1. Предвиђање ратова је могуће према изазваној ратној психози у народу и заоштравању извесних такозваних националних спорова.

1 а) Ратови не зависе од одлука личних (у доба федералних и апсолутистичких владавина ранијих времена — да, данас не) већ од колективних интереса супарничких влашћених класа — индустријских магната.

1 б) Ратови не зависе од случајних народних покрета, јер таквих нема. Има вештачких и повремених, али намерно инаугурираних, те и условљених.

1 в) Зависе од вештачко изазваних *колективних, психичких стања. Јер у данашњем времену огромних научних проналазака, насушне потребе свих европских народа могу се задовољити уз нешто више разума и правде, тератори не би морали бити последица националних потреба.

1 г) Сложеност ратних чинилаца није одвећ велика:

Новчани и индустријски магнати и шовинистичке организације и покрети који се узајамно изазивају и потпомажу.

2 а) Не може се установити један нови ритам, према коме би се понављали периоди оштре ратоборности. Некад је овај припремни период краћи, а некад дужи, у од-

носу према снагама и интересима агресивних ратоборних сила.

2 в) Сматрам да су речени ратни узроци стални, бар у последњих сто година.

2 г) Може се претпоставити тесна веза између извесних друштвених структура и ратоборности. Апсолутизам, реакција, банократија, фашизам и слични су носиоци ратне психозе и ратних похода. Праве и слободне демократије не би никад прибегле ратничком решавању својих спорова.

2 д) Распирени антагонизам међу државама довољан је знак, да је ратна пустош већ на прагу — данас или сутра, свеједно.

2 е) Велике струје демократских идеја једино су стварне заточнице мира и смртне противнице рата, док су антидемократске струје носиоци његови.

2 ж) Дубоки преображаји економске структуре порађају велике антагонизме између старог и новог стања и међу класима једног народа и између самих народа.

2 и) Нестанак извесних фактора несумњив је разлог да се отклоне ратне кризе.

5) У данашњим ратовима немогуће је тачно утврдити величину ратних ризика. Последњи светски рат уништио је преко 20 милиона људских живота и милијарде и милијарде материјалне штете. Први будући рат са својим техничким и хемијским савршенствима и подивљалим шовинистичким страстима, донеће људском роду и цивилизацији поску суровог, дивљег Холоферна: „Огњишта, старце и децу, све ћемо вам уништити. Ни камена на камену нећемо вам оставити“.

Због тога сви прави патриоти и искрени поборници мира дужни су ради добра и спаса својих народа, да искрено, енергично и плански и без предаха раде на отклањању ратне опасности.

Post scriptum

У вези свог последњег чланка у **Женском покрету** »Savremene misli o staroj knjizi« да се мимоиде neshvaćanje, odnosno prema odazivu započne anketa o ovom pitanju, dodaću još nekoliko misli.

Obzirom na ženu postoje dvije vrste mišljenja.

Prvo mišljenje koje zastupaju Ellen Key, Liepmann у »Psychologie der Frau«, kao pretežito ostala psihologija i biologija, zatim svi ženski pokreti koji se bave pacifizmom, а ишћу

potrebu socijalnog заштитног законodavstva за жену. То мишljenje glasi:

Žena i muškarac су ravnoravni, jednako vriedni i jednako sposobni, аli različiti članovi društva. Biološki zakoni, biološka prirodna uloga rađanja i odgajanja novih bića од pamtivyjeka (otkad је praotac čovječanstva prešao biti hermafrodit) са različitim podjelom rada zadržale су жену у осjećajnoj sferi afektivno-simpatičnog rada. То prirodно ograničenje njenih sposobnosti на jedno polje rada priječilo је dje-

lomično veliko razvijanje intelekta u doba kad žena nije zauzimala aktivnog učešća u javnom životu. Za uzrnat ona je usljed uske veze s prirodom i zajednicom preko novog života neizmerno došla u stvaranju svojih novih vrednota: ljubavi, poštrevnosti, saosjećajnosti i shvaćanja patnje i bijede drugih, a usljed toga osjećaja pravde socijalnog poretka. Danas je sporedno da li je razvitak tih njenih sposobnosti produkt civilizacije, kulture, a glavno je da ona za ženu znači faktičnu vrednost. Na temelju tih specifičkih komponenata neispravno joj je tijekom vijekova bilo spriječeno učešće u javnom radu. Kad je razvijanjem prilika i života žena opravdano zauzela svoju ulogu u javnom životu, koja joj je pripadala, očekivalo se je da će ona u prvome redu upotrebiti te svoje specijalne sposobnosti koje naročito potrebuje današnjica (socijalna preformacija društva). Minus ovog shvaćanja je dualizam simpatičnog i produktivnog rada koji je priječi u njejoj maksimalnoj produkciji.

Drugo mišljenje koje zastupaju ekstremni ženski pokreti Amerike i Engleske: Nema bioloških zakona. Začeće, nošenje, radanje, dojenje i odgoj djeteta sve su to sasvim slučajne funkcije organizma bez dubljeg upliva na bit žene. Muškarac i žena su potpuno jednak članovi društva, nije potrebna podjela rada. Potrebna je samo maksimalna produktivnost oboje. Naša umišljena osjećajnost je romantika vijekova. Dosadašnji način života je bio i ostaje isključivo zarobljenje žene preko obitelji, izrabljivanje njene slabosti uslijed osjećajnosti da joj se na taj način onemogućiti njeno intelektualno razvijanje i finansijska samostalnost. (Odgoj djece pripada državi, a žena je oslobođena svog psihičkog dualizma usljed osjećajnosti).

Koje je mišljenje ispravno?

Po mom shvaćanju glavna i velika zamjerka knjizi Ellen Key (kako sam u prošlom članku istakla) je to što se isticanjem potrebe slobodnog izbora kao i razlikovanja podesnih zvanja ne osvrće na vrlo aktualnu ekonomsku bijedu i besposlicu usljed koje su žena i muškarac podjednako pogođeni, pa ona vrijedi više za one koje tu bijedu ne poznaju. K tome današnja familija u istinu većinom ženu zapostavlja ekonomski, a preko toga individualno i seksualno. Ali, to ne opravdava mišljenje da i ženske organizacije taj ženin rad ne cijene i zapostavljaju, mjesto da je okuraže i dadu joj poticaja. Zatim ova je knjiga aktualna u isticanju potrebe saradnje ženine originalne biti na socijalnom polju

(kako je isto bilo naglašeno, većina zaključaka vrijedi za osnovni materinski tip žene).

Prvo mišljenje može da se shvati a) kao postulat današnjice, b) u preobličenoj formi kao ideal dalekih vijekova. Drugo mišljenje odgovara prelazno borbenom dobu koje ubrzava razvitak produkcije, shvaćanja vrijednosti svakog čovjeka, naročito žene i njezinog rada. Ali ne može definitivno zatomiti glavne komponente ženine biti.

Prvo mišljenja kao postulat današnjice. Žena je tijekom vijekova materinski uplvisana. Te njezine originalne osobine traže ispravnu upotrebu u maloj zajednici familiji i velikoj — društvu — u javnom radu. U interesu je žene i zajednice da ona ispuni u životu ono mjesto i na svoj originalan način, gdje će razvijanjem svih svojih snaga postići ličnu sreću, a društvu donijeti najviše koristi. Od velike je važnosti danas za život žene ispravno shvaćanje familije, jer je za tu pojedinačnu formu života vezana nehotiči li namjerno velika većina. Familija u današnjem obliku je neshvaćena i zapostavljena, a ženin rad u njoj (koji često nije na visini) nije cijenjen ni od nje same, ni od društva. Sve je to uglavnom posljedica skućenog položaja u kom se žena nalazi u familiji. Njezin rad nije tome kriv, jer je on ako je ispravan vrijedan poštovanja kao i rad na bilo kojem polju. Možda čak i više. Jer, danas ispravno shvaćena familija sa svim svojim područjima mogla bi biti originalan stvaralački ženin rad od velikog značaja i upliva na zajednicu. Za ispravno upravljanje kućom, tom prvom socijalnom zajednicom, (ne život dame ili ograničene kućanice) ispravan odgoj djece potreba je uz osjećajni i veliki intelektualni razvoj, često daleko više, nego li je za pokrivanje svih mogućih sporednih zvanja. A sigurno da nije sporedan razlog srozavanju današnje familije i zabrana ženinom pristupu kulturi za toliko vijekova. Jer, tako je njen rad u familiji sveden većinom na samo manuelan, a to nije nikako potrebno. Sigurno da milioni žena koji vide i shvaćaju važnost svog rada ne vole da ga ignorira. Potrebno je da ženske organizacije dadu direktive masama žena koje žive u familiji, a nemaju mogućnosti javne produkcije, da im se vrati samopouzdanje u vrijednost njihova rada, kad je ispravan. Analogno u javnom radu od veće je važnosti za društvo, koje danas toliko potrebuje energične socijalne reforme, originalan stvaralački rad ženske biti.

Prvo mišljenje kao postulat budućnosti. Ovo će vrijediti naročito u ono doba kad žena dobije sva prava koja traži i kad njen rad u familiji i u javnosti podjednako, bude isto cijenjen i

nagraden kao rad muškarca. Ženin rad, bude li ispravan dolazio do izražaja u novoj formi porodice, (ako se ova održi) biće ekvivalentan vanjskomu i omogućioće joj podjednako finansijsku samostalnost (to je danas glavni problem položaja žene u porodici). U javnom kolektivnom životu naročito, ako se porodica u današnjem smislu ne održi, žena će tad preuzeti još važniji rad u simpatičnoj sferi, jer će tu društvo njen rad biti najviše potrebit i najviše će koristiti.

Drugo mišljenje razvilo se naročito u zapadnim državama uslijed borbe za postizavanje ekonomske individualne samostalnosti, te svih prava za koja se žena još danas mora oštro boriti (Agnes Smedley: Sama). U koliko je kao psihoza borbe i sredstvo za postignuće konačnog cilja svih prava to mišljenje opravdano, ono nije kao konačan ideal društva. To je pokret anglosaksonskih sifražetkinja čiji je vod Pankhurstova izdavala za vrijeme rata oduševljene militarističke proglose,^{*} a analogne se ženske današnje organizacije bore za ista prava i iste dužnosti bez uvažavanja potreba socijalnog zakonodavstva za majku radnicu. Ovo se mišljenje bazira na fiktivnim materijalnim interesima pojedinca, a ne na etičkim principima interesa zajednice.

Kakvo mišljenje o ulozi žene postoji u današnjoj Rusiji, toj zemlji novog poretka, u kojoj je žena već postigla potpunu moralnu i materijalnu ravnopravnost?^{**})

Podaci su manjkavi i zaključivanje može biti teoretski i aproksimativno. Isticanje seksualno-etičkog života došlo je u sadašnjoj Rusiji opet na najviši stepen. Seksualne je neobuzdanosti prvih godina revolucije posvema nestalo. Prema Mehnertu danas se u Rusiji nitko ne želi sjećati senzacionalne knjige diplomatkinje Kolontaj »Putevi ljubavi« koja u najtipičnijoj noveli »Ljubav triju generacija« prikazuje, za razliku od ranijih, današnju žensku generaciju za koju je ljubav sporedan fiziološki akt seksualnog općanja. Najjasniji ljevičarski teoretičar Lenjin u listu Klari Cetkin ističe ljubav i seksualnost kao poticaj dvoje ljudi koji se shvaćaju i vole na zajednički rad i kaže: »Ova hipertrofija seksualnog koja se sad često opaža ne donosi životnu radost i snagu već je oduzima. Revolucija traži koncentraciju dizanja snaga. I to masa pojedinaca. Ona ne podnosi orgijastična stanja, koja su normalna za D' Anuncioue juna-

ke i junakinje. Neobuzdanost seksualnog života je građanska pojava propadanja. Vladanje samim sobom, disciplina samoga sebe nije ropstvo čak ni u ljubavi«.

Danas se iz stranke čiste strogo oni koji vode seksualno neobuzdan život i ne gledaju u ženi druga već objekt zabave. I to između šest grupa pogriješaka koje su vodile k izgnanstvu, grupa sa pogriješakama protiv morala bila je zastupana sa 22 i 9 procenata, dakle skoro četvrtina je bila isključena na temelju seksualnog nemorala.

Istodobno posebnim mjerama (nediranjem u zakone) ograničava se pobačaj preko propagande i podučavanja. Organizirane su naročite ženske komisije pri odjeljenjima za zaštitu majka i dojenčadi koje u svakom slučaju ispituju medicinsku, gospodarsku nuždu liječničkog zahvata, a imaju pravo da kod financijski osiguranih primipara odbiju zahtav. Od ovih se komisija traži da svakoj ženi rastumače štetnost pobačaja, pogibelj za zdravlje, njezin život i blagostanje države. Tu borbu protiv pobačaja pomažu filmovi, izložbe, predavanja, dijeljenje antikonceptivnih sredstava kao sve olakšice i jako zaštitno zakonodavstvo radnice majke.

Protiv apsolutnog kolektivnog odgajanja djece koje je početkom označeno kao postulat današnjice diže se Krupskaja, udovica Lenjina i piše: »Roditeljski se osjećaji ne mogu zatomiti iako će oni zadobiti nove forme koje će donijeti više radosti djeci i roditeljima. U pravu su oni radnici i radnice koji se protive da svoju djecu dadu u dječja skloništa. Odgoj djece u socijalističkom zajedničkom životu mora biti tako uređen da uz pedagoge sudjeluju i roditelji«. Autor spisa koji prikazuje odnos nekih broja komunala dolazi do zaključka »Iskustva u komunima pokazuju da drugarica Krupskaja ima pravo. Ni članovi komunne neće da njihova djeca žive u izoliranim internatima, već žele da ih imaju u neposrednoj roditeljskoj blizini.« Istodobno se u graditeljstvu privilegije izgradnja pojedinačnih malih familijarnih radničkih stanova.

Dakle, daljnim se razvijanjem prilika i života u toj najnovijoj formi društva opet ističe važnost biološke uloge žene. Ova dovodi sa sobom izvjesnu podjelu rada. Čak ako bi uzeli drugo mišljenje t. j. maksimum čiste produkcije žene u današnjoj Rusiji ne kao nuždu diktiranu silom prilika već volje, ipak vidimo da, iako ona obilno iskorišćava sva polja otvorena ženskoj produkciji, da neka od njih potpuno zadržava za se: na pr. vođenje kolektivnog kućanstva i kolektivnog odgajanje djece. Da li će dijete biti pojedi-

* Citirano prema Hirschfeldu: Die Sittengeschichte: des Weltkrieges.

** Podaci o Rusiji useti su iz knjige Klaus Mehnert Die Jugend in Sowjet-Rusland 1932. g.

načno ili kolektivno ili pak kompromisno prema mišljenju Krupskaje, a to je najvjerojatnije (jer konstantan doticaj roditelja i djeteta djeluje uzajamno etički.) ono potrebuje majku, a u interesu je društva da sve materinske ženine komponente izrabji na korist zajednice.

Novo društvo bi moglo biti u stanju da svrsi-shodnim reformama unšti dualizam osjećajnog i produktivnog života žene.

Stvaranje novog poretka ne bi imalo značiti uništavanje obitelji ni njenih osnovnih temelja, t. j. materinske požrtvornosti i ljubavi za malu zajednicu, već njihovo proširenje na cijelu veliku zajednicu-društvo. Prema tome bilo bi u interesu baš tog novog društva da te osobine žene što bolje zadrži i dalje razvije, jer u biti

ono nastoji da ih u istoj mjeri proširi na oba spola.

Na koncu bih pridodala još i to da ta navedena svojstva čiju važnost ističem u pojedinačnom i zajedničkom životu, iako su pretežno, ona nisu isključivo domena žene-majke. Prema Weingeru nema apsolutnog muškarca ili žene već i kod svakog pojedinca kompromisni odnos tih muških ili ženskih komponenata. Zato isticanje potrebe zadržavanja tih, kako smo ih ranije nazvali, materinskih osjećaja, iako se uglavnom tiče žene, odnosi se ipak na oba spola, jer njihovim razvijanjem ili nestajanjem biće oba spola jednako uplivisana, a i od jednake je važnosti za sudbinu i sreću oboje t. j. cijeloga društva.

Split.

S. A. M.

Nekoliko opažanja o feminističkoj ideologiji „Ženskog pokreta“

U »Filozofskim fragmentima« veli dr. Ksenija Atanasijević: »Ne može dosta da se naglasi vrednost saznanja i prodiranja u stvari. Osjećanjem se ni do kakvog razjašnjenja doći ne može i t. d. Ovaj odlomak bi sve žene trebalo da čitaju pre nego što počnu da obrađuju feministički problem. Jer većina misli da je za taj rad potrebno naoružati se moralnim superlativima prelivajućim altruističkim osjećajima i tradicionalnom sentimentalnošću, a što je glavno: ne sme takav članak da izazove utisak kao da žena nije zadovoljna svojom sudbinom, kao da koga optužuje ili — horribile dictum — hoće da se revoltira... protiv »dobrog« »starog«, protiv tog patrijarhalnog shvatanja života, u kome se, po rečima Jovana Skerlića, uloga žene svela na to »da kao kokoš leže piliće i kao marvinče vuče jaram«. Može biti da je ta taktika potrebna za praktičan rad, valjda je katkada oportuno učiniti kompliment u čaršiji, ideologija jednog pokreta kojeg ne čine zadovoljni nego nezadovoljni, mora biti čista i jasna kao gorski kristal.

Kao što nijedan lekar ne pomišlja na lečenje pre nego što nije doznao i utvrdio kako i od kuda je dotična bolest nastala, tako će sve namere feminističkog pokreta, sva razlaganja i mudrovanja čitati beznačajna dogod se ne ustanovi i ne dode k poznanju šta je uzrok ženske potčinjenosti, njene intelektualne zaostalosti, efemerne saradnje na kulturnom napretku čovečanstva. Bilo bi, zbilja, smešno hteti predvideti da u svima oblastima intelekta, filozofije, muzike, pesništva, tehnike, gospodari muškarac, jer

kao što opet veli dr. Atanasijević »pobeduje najumniji«. Prilike čine, naravno, mnogo, ali imaju samo sekundaran značaj, glavno je ono što svaki donese sobom na svet, njegov organizam i to u relaciji prema drugim organizmima s kojima deli oživotne prilike. Za ženu je to muškarac, drugih bića nema, životinje i biljke dolaze tek sporedno u obzir. Prvo je, dakle, objasniti kakav je organizam ženin, kakav muškarčev, kakve su njene fiziološke funkcije, kakve njegove, gde su istovetni, gde raznovrsni, šta služi k usavršavanju individua, šta ga u razvitku zadržava, i tek pošto se to utvrdi mogu se činiti aspekti za budućnost. Glavno je šta se može, po tome se utvrđuje šta se hoće. Bezizgledno je diskutovati sociološki o fenomenu čovek, pre nego što se on nije očrtao biološki. Feministički članici »Ženskog pokreta« imaju čisto strah da uđu u »suštinu stvari«, u organsko, primarno. Oni počnu izradivati feministički problem tako reći od prvog kata, fundamenti se ostavljaju kao što su, u najboljem slučaju, malo se izlepe. Usled toga se eminentan značaj seksualnog nagona previdi i zanemaruje. A baš to je momenat gde su muškarac i žena nepodobni. Preletelo je, doduše, firmamentom istorije i nekoliko belih vrana, bilo je i muškaraca asketa: Newton, Pascal, ali većina: Napoleon, Goethe, Schopenhauer, čak i hrišćanski sveci kao Aurel, Augustin, traže seksualno zadovoljenje coute qu'il coute... Činjenica da se ne počinje »ab ovo« ima za posledicu tvrdnje nad kojima ne zna čovek šta da kaže. Tako veli g-da Štebi, da ona kao femi-

nistkinja zabranjuje »da se kao izhodište borbe protiv prostitucije uzme fenomen seksualnog nagona«, premda je zbilja nemoguće izmisliti, šta bi muškarac htio kod prostitutke odnosno u toj instituciji nego zadovoljenje svoga nagona. Ili ta konstatacija da je prostitucija »znak niske kulture«, dok je ona pojava baš u doba, visoke, t. j. duhovno visoke kulture doba Perikla, renesanse, Ludvika XIV; pošto žena iznurena i oplienjena lepote neprestanim radanjem je doduše u stanju da zadovolji primitivnog čoveka ali ne nekog »arbitera elegantiarum«.

Ta površnost i nekritičnost u obrađivanju feminističke ideologije ne opaža se samo kod našeg Ženskog pokreta nego i kod ostalih sa kojima stoji u međunarodnoj organizaciji. U svome monumentalnom delu »Das Frauenproblem der Gegenwart« (Leipzig 1932), veli dr. Alice Rihle-Gerstel da je ženski pokret izgubio svoj značaj što »nije više mozak feministike«. Zar bi inače bilo moguće da se na svetskom kongresu u Berlinu godine 1928 ni reči ne spominje potreba racionaliziranja poroda, premda skoro sve države imaju silan pokret »birth control«, a socijalističke stranke istu nekažnjivost umetnog pobačaja? Pre nekoliko nedelja održao je u Pragu socijalni radnik žurnalista dr. Šimza predavanje sa naslovom »Sumrak ženskoga pokreta«. Po izradbi je to bio njegov nekrolog i kao takav se komentirao. Dr. Šimza je ukazao na niski nivo ženskih časopisa, na stagnaciju ideološkog obrađivanja feministike, i na fakt da su i same feministkinje maskulino orijentisane. Feministički pokret je stigao u čorsokak i ne zna kako da iz njega izade.

* * *

Godine 1932 doneo je »Ženski pokret« dva veća ideološka članka: »Šta hoće Ženski pokret« iz pera dr. Ivanovića, i »Ženskoe pitanje. Ženski pokret i žene« od g-de Alojzije Štebi, i njeno dopunjenje k člancima »Prostitucija« koja samo donekle spadaju ovamo pošto se bave poglavito statistikom i čisto medicinskom stranom toga problema. Dozvoliću sebi da na njima moje gornje tvrđenje dokažem.

G-da dr. Ivanović veli: »On, muškarac, se dalje razvijao, stvarao i formirao je društvo-države, zakone, dok je žena i nadalje ostala pri svome ognjištu, a udaljenost je među njima rasla.« U prilikama, u kojima je vladala samo sila ne pravu, žena se nije mogla razvijati«. Pre toga je bilo kazano: »Da je žena usled svoje imobilnosti morala estati uz ognjište«. Pre svega valja konstatovati da se države i zakoni ne formiraju fizičkom nego umnom silom i da ne

vlada fizička, nego umna sila koja i zaslužuje da ima prava. Ali, zar bi bilo bolje da bude u posedu prava umno slabih? A šta sleduje iz toga? Da je uzrok potčinjenosti žene njeno ostajanje uz ognjište usled imobilnosti kojim je mišljeno materinstvo, što sama g-da naglašuje tvrdnjom: »Jedna funkcija materinstvo, postala je usled jednostranog razvitka društva kazna za nju«. Ali ko je uzrok jednostranog razvitka društva? Materinstvo, jer usled njega žena nije mogla kao muškarac da se razvije i da formira društvo i t. d. Logična posledica svega toga je da je za odstranjenje jednostranog razvitka društva potrebno restringiranje materinstva. G-da doktor se vrlo čuva da tu diagonalu povuče i pročini neovred. Po njoj odnosno g-di Lange, koja je bila izvrstan organizator, ali slabi ideolog, dva momenta su bila neposredni uzroci za pokret žena: »Razvitak tehnike i razvitak duhovnih tekovina umetnosti i nauke«. Naravno! Ali zašto? Zato što razvitak prirodnih nauka nosi sa sobom razvitak medicine, time dolazi k olakšanju fiziološke imobilnosti žene. U svojim daljnjim izlaganjima autorka sasvim ispravno tvrdi: »da je cilj ženskoga pokreta ravnopravnost svuda i u svakom slučaju sa muškarcem«, i da valja »pobijati predrasudu o manjoj vrednosti žene kao radnika«. Prava su adekvat sili odnosno delima, sposobnostima za rad, a sve su u uskoj vezi sa organizmom. Pa zar da govorim sa rečima g-de doktora da žena kod svoje prirodne imobilnosti, fiziološkog materinstva, ima kao radnik istu vrednost kao muškarac? Zar jedna žena koja iz jedne trudnoće ulazi u drugu može da konkurira sa muškarcem? Ništa ne dolazi kao mana s neba, sve treba izvojevati«. Iza nekoliko redova stoji: »Feminizam nije borba među spolovima«. Šta misli gospođa kada kaže: »Naročito valja čuvati da nam se snage suviše ne raskidaju, da se ne zaplićemo u sto poslova«. Znači to, da valja izvršavati samo javan rad ili samo domaćinstvo? Znači to da to treba spojiti jedno sa drugim? G-da dr. Ivanović na jednom mestu, po pravoj tankočutnoj feminističkoj ideologiji veli, da će se »rad podeliti prema ličnim osobinama, ne prema spolu kako je to do sada bilo«. To je želja nas sviiju. Samo to pretpostavlja da se funkcije spola ne ispoljavaju previše, da budu racionalizirane i restringirane toliko daleko koliko je to moguće. Inače se u ženi vidi spol, a tek posle čovek. U doba prepisivanja knjiga i putovanja jedrenjačama i kolima, žena nije bila dosta mobilna da izgradije državu i zakone. Današ u doba pisućih mašina, automobila i aeroplana je dosta mobilna. Naravno, jer onda je

radala desetoro, dvanaestoro dece, a danas dvoje, troje! Bilo bi probitačno kada bi feministkinje ideolozi obratili više pažnje modernoj literaturi. Ne mora to biti odmah Njemilov, Hodan, Stöcker, ali i umereniji Müller-Lyer, Rihle-Gerstel, Masaryk, Perkins, i last not laest Rosa Mayreder. Njeno klasično delo »Zur Kritik der Weiblichkeit« (Leipzig 1905) bi svaki feministica morao ne čitati, nego studirati.

*
* * *

Veliki zadatak uzela je g-da Štebi što se vidi već iz naslova: »Žensko pitanje, ženski pokret i žene«. Dokazivati pravo žene na borbu mislim da je izlišno. Nota bene: za borbu nije potrebno borav, nego snaga. Žene uopšte precenjuju taj pojam »prava«. Glavno je imati umnu snagu i psihofizičko zdravlje, onda se pravo već zaobija. G-da Štebi ima članak »Porodica«, u kome kaže: »U njoj žena doživljava svoje najdublje poniženje i najviše uzdizanje«. Za ženu feminističke ideologije to ne stoji, ne može postojati, inače bi potraživanja feministike bila direkt apsurdna. Jer, baš ta patrijarhalna porodica — a drugu za sada ne znamo i nemamo — temelji na nepravosti žene i potčinjenosti žene, što g-da Štebi sama izjavljuje na koncu idućeg članka, gde veli: »da je najjači razlog ženine borbe za oslobođenje bio taj, da se spase iz skučenosti i teskobe porodičnog života«. Kako te dve rečenice da se dovedu u sklad? Ja sam uverena da je g-da Curie svoje najviše uzdizanje doživela kada je objavila radium, a g-da Eupardt kada je preletela ocean, premda obe imaju porodicu. Teško je dokučiti smisao sledećih reči g-de Štebi: »Ne možemo verovati da je današnje stanje orijentacija za budućnost: Naprotiv čno je teška zabluda čovečanstva«. Koje stanje? Ono nosi u sebi danas, kao što je to uvek bilo, mnogo struja. G-da nije za revoluciju niti za celokupno rešenje po intenciji radikalnih reformatora, veli, šta više da ni »dobre reforme bračnog i porodičnog prava naravno nisu spasenosni lek za unakaženi porodični život, jer nedostajanje tih promena nije jedini razlog za sadašnje potcenjivanje porodičnog života«. Ima pravo, zakoni nisu sve, ali mnogo, šta više vrlo mnogo i na svaki način, jedan od najglavnijih uzroka bračne mizerije. Iako oni nisu jedini razlog, ne leži u tome razlog da se ne traži njihova reforma. Tamo pak stoji: nekad je porodica bila takode »privredna zajednica«. Današnji privredni sistem je tu funkciju uništio... taj sistem je najviše doprineo da se uzdrmao moralni temelj porodičnog života....,

i da porodica nije više duhovna i duševna jedinica«. Ja tu ne mogu da se saglasim sa g-dom Štebi. Mislim da je duhovna, duševna i moralna zajednica vrlo moguća i tamo gde nije privredna zajednica. Zatim g-da Štebi dolazi na monogamiju. Teoretski vlada monogamija već vrlo dugo, a praktički se, mislim, protiv nje grešilo još više nego danas. Ali, suma sumarum, šta kaže taj članak »Porodica«, kakvu pouku sadržava on za feministkinju? Je li g-da Štebi za patrijarhalni brak ili nije? Kako treba da izgleda ta privredna zajednica među ženom i muškarcem, jer nema izgleda da ćemo mi ceo privredni sistem sadašnjice izmeniti, a za kakav da ga izmenimo? Da li želi g-da Štebi da se vratimo u srednji vek? Po ovom članku bi čovek to morao verovati, a na to pokazuje i drugi članak koji nosi natpis »Tegoban položaj savremene žene«. Ja negiram da žena sadašnjice, ukoliko je feministički orijentisana, samostalna i svesna svog čovečijeg dostojanstva ima tegobniji život nego žena predašnjih stoleća, osim valjda onog malog broja socijalno visoko postavljenih žena, kojima i danas ide vrlo dobro. Mislim, nadalje, da i u Jugoslaviji nije potrebno braniti monogamiju braka pešto i Turci prolaze na nju. To nije uopšte u pitanju. Mi bismo rado čuli od g-de Štebi, po naslovu članka, kako ona misli da treba da izgleda ženin položaj u braku? Njeni privredni, moralni i socijalni odnosi prema mužu? O tome se čuti. Gospođa okončava »da ženina prava zakržlja u brak«. To mi svi znamo, ali zadaća feminističkih vođa je da kažu, i to konkretno, kako treba da se, bar po njihovoj ideologiji, izmeni forma braka da žena ne zakržlja. Vođe jednog pokreta moraju imati konkretan program. Kako glasi on što se tiče braka i to naročito odnosa među bračnim drugovima. Ili želi gospođa socijalistički sistem koji je za odstranjenje porodice i braka?

Idući članak posvećen je seksualno etičkim pitanjima i tu pogotovo ne zna čovek kakve se smernice daju za budućnost. G-da Štebi kaže: »Stanje savremene žene pogoršano je sadašnjim shvatanjem seksualnog zadovoljenja. Ne samo omladina nego i stariji rešavaju seksualno pitanje sasvim individualno, ne izbegavaju zadovoljenje seksualnog narona nego izbegavaju dužnosti materinstva i očinstva, što je šteta za biološku snagu naroda. »Izbegavati očinstvo može značiti: vpreprečiti začecje, ne starati se o rođenom detetu, ne hteti uopšte dete, ne hteti in infinitum, hteti ih u ograničenom broju, mutatis mutandj to isto za ženu. Pre nego što je to tačno i jasno rečeno, ne može se o toj temi debatovati. Faktično je muškarac

odkada se zna težio da dužnosti prilagodi svojim individualnim, intelektualnim i socijalnim željama, katkada na nemoralan način kao nepriznavanjem vanbračnog deteta. Sa svojom biološkom i socijalnom nadmoći on je prinudio ženu da mu se prilagodi time što se specijalizirala u roditeljstvo, prostitutku i asketično živeću ženu. Dolazi ženski pokret, žena dobija saznanje tog svirepog morala, i neće više da se deli. Dakle, šta? Nastaje kardinalno pitanje koje mora feminiistička ideologija konkretno da reši. Iziskivati od muškarca da on samo toliko zadovoljenja seksualnog nagona traži, koliko je potrebno za stvaranje dece? Kažimo u životu ukupno sedam, osam godina, za kojih zdrava žena rodi troje, četvoro dece, maksimum koji za nju u interesu njene mobilnosti može priustiti (o mnogim drugim opšte socijalnim pogodbama i ne govorim). Da li ostalo doba mora živeti asketički? Može li se to od muškarca iziskivati? Doći sa takvim potraživanjem i najmoralnijem i najzdravljivijem muškarcu, značilo bi izložiti se potsmehu. Iz toga sledi: baš ako žena neće da en ide prostitutki, da i ona mora iz-

begavati materinstvo ne kao takovo, nego ukoliko ono ugrožava njene, respektive muškarčeve individualne želje. Nije u pitanju očinstvo ili materinstvo kao takvo, nego hoćemo li roditeljstvo nagonско или svesno i voljno, hoćemo li očinstvo odnosno materinstvo od troje, četvoro dece или očinstvo odnosno materinstvo od desetoro, dvanaestoro dece. Ja bih vrlo molila neka g-da Štebi kaže, ali konkretno sa brojkama, godinama, presto da svaki razume šta loće da kaže, kako она misli da se to u pitanje reši. Po mome uverenju mora Ženski pokret već iz ogleда na silu seksualnog nagona muškarca stoјati na stanov'shu, što već i hrišćanske crkve dopuštaju da se omoguću seksualno općenje i sa eliminacijom začeca, ali valja tražiti da se svakom već začetom detetu obezbedi mati i otac koji svoje dužnosti moraju najsvesnije izvršavati. Ili neka se otvori anketa, neka feministkinje izraze svoje mišljenje, ali ne frazama nego konkretnim predlozima.

(Svršiče se)

Prag

Dr. Julka Chlapec-Dordević

БЕЛЕШКЕ

Ради наших чланица. У прошлом броју „Женског покрета“ а у рубрици „Белешке“ напоменули смо, да је после годишње скупштине Женског покрета „Југословенска жена“ у своме броју од 4 фебруара о. г. — бр. 28 — донела неистинит и тенденциозан извештај, због кога смо били приморани да јој пошаљемо исправку. Један део ове исправке оштампан је у 30 броју „Југословенске жене“ — од 4 марта о. г. — са примедбом „Југословенске жене“ после оштампаног дела исправке. У овој примедби „Југословенска жена“ нарочито подвлачи објективност њеног члака „Петрификација Женског покрета“ и корисност објективних дискусија. За карактеристику појма објективности, како га схвата „Југословенска жена“, констатоваћемо само следеће.

Закон о штампи наређује, „да се исправка мора оштампати у првом или другом наредном броју или најдаље у року од два дана од како је уредник примио, без икаквих додатака, мењања или уметака у самом тексту и под истим насловом“. А сем тога, закон о штампи прописује, „да се исправка не може прекидати ако напис на који се односи није био прекидан“. При свем том „Југословенска жена“, иако су написи, које смо исправљали, изашли у једном и истом броју — бр. 28 — „Југословенске жене“, исправку прекида. Код оваквог поступка свакако мисли да се софистички закони за околност, да су два чланка које исправљамо а не један, ма да законодавац не мисли на

такву врсту прекидања, већ на онај напис или написе, који у два броја или више, у наставцима, излазе. Поред тога, објективан поступак не би смео губити из вида, да је и други напис, који смо истом исправком исправљали, изашао у 28 броју „Југословенске жене“ и да је по самом закону о штампани морао бити оштампан најдаље у 30 њеном броју — што није учињено, ма да је уредник примио исправку пре појаве 29 броја „Југословенске жене“.

Најзад, ради објективности на коју се „Југословенска жена“ позива, карактеристичан је и произвољан наслов „Тактика ж. п.“ дат нашој исправци, па био да је проткан примесом ироније или не. „Југословенска жена“ вероватно мисли, кад се по самом закону, који смо изнели, не сме ништа мењати, ни уметати у самом тексту и под истим насловом, да се бар може над текстом и над насловом произвољно додавати!

Од свега овога ми не желимо и нећемо да правимо никакву употребу, остављајући све „ове објективности“ савести „Југословенске жене“, а уопште смо се овим позабавили једино ради указивања пажње нашим чланицама, на објективност „Југословенске жене“ коју толико наглашава.

Кад овако поступа „Југословенска жена“ у случају где закон прописује и наређује поступак, шта је остало за њене поступке које диктује она сама?!

Управа Женског покрета — Београд.

Женски Покрет у Београду приређује од 26 марта до 1 априла 1933 године

ДЕЧЈУ НЕДЕЉУ

СА СЛЕДЕЋИМ ПРОГРАМОМ :

I. Од 26 марта до 1 априла :

Изложба деље и омладинске књиге

(српске, хрватске и словеначке).

Отворена сваког дана од 9—1230 и од 1430—17 часова у малој дворани Коларчевог народног универзитета. — Улазница Дин. 2—

II. 26 марта у 11 час. у великој дворани Коларчевог народног универзитета

Велики дељеји концерати :

- 1) Хајдн (Haydn): Дељеја симфонија. Изводи ученички оркестар Музичке школе Станковић. Диригент Милан Бајшански.
- 2) Милојевић: Мајска песма. Ласта. Пева хор нижих разреда II Женске гимназије. Диригент г-ђа Љубица Миловановић.
- 3) Шопен (Chopin): Мазурка. — Шуман (Schumann): Полет. Свира на клавиру мала Нада Бранковић-Сухотин.
- 4) Мендлсон (Mendelssohn): Виолински концерт, Е мол II и III став. Свира Роберт Вајс.
- 5) Дебиси (Debussy): Из дељејег кутка. Свира на клавиру Милица Стојановић.
- 6) Адамич: Успаванка, Весела песем. Широла; Играј луче, Тамчићу Таранчићу. Кроз шумице до бакице. Пева хор ученица нижих разреда III Женске гимназије. Диригент г-ђа Јелка Николић-Стаматовић.
- 7) Сен-Санс (Saint Saens): Карневал животиња. Изводи ученички оркестар музичке школе Станковић. Диригент г. Милан Бајшански.

III. 29 марта у 1815 часова: Предавање г. Јаше Продановића

О нашој дељејој књижевности

(Велика дворана Коларчевог народног универзитета).

IV. 1 априла у 17 час. у великој дворани Коларчевог народног универзитета

Концерати :

- 1) Ибер (Ibert): Мали бели магарац; Вила-Лобос (Villa-Lobos): Лутка; Дебиси (Debussy): Кек-вок. Свира на клавиру г-ђа Стана Рибникар.
- 2) Мусоргски: а) Молитва; б) Успаванка лутке; с) Хопак. Пева г-ђа Јелка Николић-Стаматовић. Прати: Бутаков.
- 3) Шума Стриборова, Мелодрама са пројекцијама. Текст Иване Брлић-Мажуравић, Музика Божидара Широле, Сlike г-ђе Зое Борели.

Рецитација г-ђе Злате Марковац. — Хор нижих разреда III Женске гимназије, Диригент г-ђа Јелка Николић-Стаматовић.